

יחידה 4: אלגברה במשתנה אחד

4.1 שלושה דייגים

- הפעלת אסטרטגיות שונות לפתרון בעיות: ניסוי וטעייה, חשיבה מהסוף להתחלה, שימוש באלגברה
- שימוש באלגברה לפתרון בעיות
- התמודדות עם סיטואציה המציבה אילוצים רבים ומאפשרת דרכי פתרון שונות
- יישום מושגים הקשורים לתכונות של מספרים (כגון: כפולות, שארית, תנאי התחלקות)
- פתרון בעיה דרך תהליך רקורסיבי.

גיליון אלקטרוני (למשל, Excel).

קוראים את הסיפור ומדגימים את התהליך: בוחרים מספר מתאים שישימש כמספר הכולל של דגים (למשל, 160) ובודקים האם הוא אפשרי בסיפור.

1. כפי שיתברר במשימות 2-4 לא כל מספר מתאים להיות המספר הכולל של דגים (לפני תחילת החלוקה), וכן יש יותר מאפשרות אחת למספר זה.

2. א. ניתן להתחיל את החלוקה עם כמות של 106 דגים.

מספר החלוקה	מבצע החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה
1.	אמנון	$106 - 1 = 105$ $105:3 = 35$	70
2.	סלומון	$70 - 1 = 69$ $69:3 = 23$	46
3.	דניס	$46 - 1 = 45$ $45:3=15$	30

כמות התחלתית
106

ב. ניתן להתחיל את החלוקה עם כמות של 133 דגים.

מספר החלוקה	מבצע החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה
1.	אמנון	$133 - 1 = 132$ $132:3 = 44$	88
2.	סלומון	$88 - 1 = 87$ $87:3 = 29$	58
3.	דניס	$58 - 1 = 57$ $57:3 = 19$	38

ג. לא ניתן להתחיל את החלוקה עם כמות של 130 דגים.

מספר החלוקה	מבצע החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה
1.	אמנון	$130 - 1 = 129$ $129:3=43$	86
2.	סלומון	$86 - 1 = 85$ $85:3=$ לא מתחלק	
3.	דניס		

3. משלימים את הטבלה מהסוף להתחלה על פי החיצים.

מספר החלוקה	מבצע החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה
1.	אמנון	$\left(\frac{3 \cdot (3x+1)}{2} + 1\right) = \frac{9x+5}{2}$	$\frac{3 \cdot (3x+1)}{2} + 1$
2.	סלומון	$\frac{3x+1}{2}$	$3x+1$
3.	דניס	x	$2x$

כמות התחלתית
$\frac{3 \cdot (9x+5)}{4} + 1$

4. א, ב. דרך אלגברית

הביטוי המתאר את כמות הדגים ההתחלתית הוא

$$\frac{3 \cdot (9x+5)}{4} + 1$$

כדי שתוצאת ההצבה תהיה שלמה (מספר הדגים יהיה מספר שלם) יש לבחור ערך עבור x כך שתוצאת ההצבה בביטוי הבא תהיה שלמה

$$\frac{3 \cdot (9x+5)}{4}$$

כלומר, יש לבחור ערך עבור x כך שתוצאת ההצבה בביטוי הבא תתחלק ב-4

$$9x + 5$$

$$x = 3, 7, 11, 15, \dots$$

$$x = 3$$

$$\frac{3 \cdot (9 \cdot 3 + 5)}{4} + 1 = 25$$

לכן הכמות הקטנה ביותר של דגים האפשרית מתקבלת כאשר מציבים בביטוי

במקרה זה, מספר הדגים הכולל הוא

וחלוקת הדגים הינה:

מספר החלוקה	מבצע החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה
1.	אמנון	$25 - 1 = 24$ $24:3 = 8$	16
2.	סלומון	$16 - 1 = 15$ $15:3 = 5$	10
3.	דניס	$10 - 1 = 9$ $9:3 = 3$	6

כמות התחלתית
25

הכמות השנייה בגודלה מתקבלת כאשר מציבים בביטוי לעיל

$$x = 7$$

$$\frac{3 \cdot (9 \cdot 7 + 5)}{4} + 1 = 52$$

במקרה זה, מספר הדגים הכולל הוא

וחלוקת הדגים הינה:

מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מבצע החלוקה	מספר החלוקה
34	$52 - 1 = 51$ $51:3=17$	אמנון	1.
22	$34 - 1 = 33$ $33:3 = 11$	סלומון	2.
14	$22 - 1 = 21$ $21:3 = 7$	דניס	3.

$$x = 4n - 1 \quad (n \text{ מספר טבעי})$$

ובאופן כללי, הערכים שניתן להציב בביטוי הם

$$\frac{3 \cdot (9(4n-1) + 5)}{4} + 1 = 27n - 2$$

ולכן המספרים האפשריים ככמות התחלתית הם

באמצעות שיקולים

מבצעים את התהליך באופן אחר:

- מוסיפים 2 דגים לערימה לפני החלוקה הראשונה. במקרה זה, כמות הדגים מתחלקת ב-3.
  - מחלקים את הערימה ל-3 קבוצות ומורידים את 2 הדגים שהוספו. נותר דג אחד מיותר (שאותו אמנון זורק) ו-3 קבוצות זהות בגודלן.
  - לאחר שאמנון לקח את חלקו, חוזרים על תהליך זה גם בחלוקות של סלומון ודניס – לפני החלוקה מוסיפים 2 דגים, מחלקים ב-3, ומורידים את 2 הדגים שהוספו.
- מתהליך זה מסיקים כי מספר הדגים בערימה לאחר ש מוסיפים 2 דגים נוספים חייב להתחלק ב-3 שלוש פעמים.

$$3^3 = 27$$

המספר הקטן ביותר המתחלק ב-3 שלוש פעמים הוא

$$27 - 2 = 25$$

ולכן מספר הדגים הקטן ביותר האפשרי ככמות התחלתית הוא

$$27 \cdot 2 = 54$$

המספר השני בגודלו המתחלק ב-3 שלוש פעמים הוא

$$54 - 2 = 52$$

ולכן מספר הדגים, השני בגודלו, האפשרי ככמות התחלתית הוא

$$27n - 2 \quad (n \text{ מספר טבעי})$$

ובאופן כללי, המספרים האפשריים ככמות התחלתית הם

5. א. בונים טבלה זהה לטבלה שבמשימה 2, ומשלימים אותה

מספר הדגים שנותר לאחר החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מבצע החלוקה	מספר החלוקה
381	$509 - 1 = 508$ $508:4=127$	אמנון	1.
285	$381 - 1 = 380$ $380:4 = 95$	סלומון	2.
213	$285 - 1 = 284$ $284:4 = 71$	דניס	3.
159	$213 - 1 = 212$ $212:4 = 53$	פלד	4.

מספר הדגים שקיבל כל שותף: אמנון – 127, סלומון – 95, דניס – 71, פלד – 53.

ב. דרך אלגברית

בוחרים את x לייצג את מספר הדגים שקיבל פלד, ומשלימים את טבלת החלוקה מהסוף להתחלה בדומה לתהליך במשימה 3.

מקבלים ביטוי למספר הדגים הכולל $\frac{4 \cdot (64x + 37)}{27} + 1$

הערך הקטן ביותר עבור x שתוצאת הצבתו בביטוי היא מספר שלם הוא $x = 26$

לכן הכמות הקטנה ביותר של דגים האפשרית הינה $\frac{4 \cdot (64 \cdot 26 + 37)}{27} + 1 = 253$

(שאר הערכים המתאימים ל- x הם $x = 26, 53, 80, 107, \dots$)

באמצעות שיקולים

באופן דומה לדרך הפתרון השנייה המוצגת במדריך למורה למשימה 4, אם מוסיפים 3 דגים נוספים לערימה מגלים שניתן לחלק את הערימה ב-4 ארבע פעמים.

המספר הקטן ביותר המתחלק ב-4 ארבע פעמים הוא $4^4 = 256$

ולכן מספר הדגים הקטן ביותר האפשרי ככמות התחלתית הוא $256 - 3 = 253$

6. נוסחאות מתאימות לתאים B3, C3:

	A	B	C	D
1	מספר החלוקה	מספר הדגים שלקח הדייג לעצמו	מספר הדגים הנותר לאחר החלוקה	
2	0			כמות התחלתית
3	1	$=(C2-1)/3$	$=B3*2$	
4	2			
5	3			

1. א. 22   ב. 19   ג. 13   ד. -11   ה. 22   ו. $5\frac{1}{2}$

2. א. ערכים מתאימים ל- x הם למשל, 8, 5, 2, -1, -4, x , ובאופן כללי $x = 3k - 1$ (k מספר שלם).

ב. ערכים מתאימים ל- x הם למשל, 14, 9, 4, -1, -6, x , ובאופן כללי $x = 5k - 1$ (k מספר שלם).

פעולה	כד קטן (3 ליטרים)	כד בינוני (5 ליטרים)	כד גדול (8 ליטרים)
מצב התחלתי	0	0	8
מוזגים מהכד הגדול לכד הבינוני	0	5	3
מוזגים מהכד הבינוני לכד הקטן	3	2	3
מוזגים מהכד הקטן לכד הגדול	0	2	6
מוזגים מהכד הבינוני לכד הקטן	2	0	6
מוזגים מהכד הגדול לכד הבינוני	2	5	1
מוזגים מהכד הבינוני לכד הקטן	3	4	1
מוזגים מהכד הקטן לכד הגדול	0	4	4

1. מצאו, באופן שיטתי, מספרים אפשריים לכמות הכוללת של דגים לפני תחילת החלוקה.

$$\left[\begin{array}{l} \text{תשובה: ביטוי מתאים למספרים אפשריים לכמות הכוללת של דגים} \\ \text{כלומר, המספרים האפשריים הם } 25, 52, 79, \dots \\ \text{(מוסבר בפתרון למשימה 4)} \end{array} \right. \quad (n \text{ מספר טבעי}) \quad 27n - 2$$

2. פעילות נוספת העוסקת בחשיבה מהסוף להתחלה נמצאת ב אתר מתמטיקה משולבת, מדור מצוינות רחובות, חידות – חלק א', "אתגר 16".

משווים בין דרכי פתרון שונות שהוצגו בכיתה למציאת הכמות הקטנה ביותר של דגים על-פי הבחינות הבאות: יעילות, יופי מתמטי ("אלגנטיות"), בהירות (המידה שבה הפתרון אכן מסביר את משמעות התהליך), מידת קושי והעדפה אישית.